
УДК 159.9

Олена Олександрівна ЄВДОКІМОВА,

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології та психології,
Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків,
Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9420-2847>

Олена Миколаївна МОХОРЕВА,

Викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ФЕНОМЕН ЗАЗДРІСНОСТІ У СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Розглянуто психологічні механізми формування заздрісності та її детермінанти. Особливості заздрісності у суб'єктів з різним типом локусу контролю та взаємозв'язок суб'єктивних властивостей особистості з заздрісністю. Заздрісність як механізм віктимізації, вплив рівня соціальної адаптації та суб'єктивного благополуччя.

Ключові слова: заздрісність, локус контролю, мотивація, особистість, інтелектуальні здібності, віктимність, механізми ідентифікації, психологічне благополуччя.

Проблема вивчення феномену заздрісності займає провідну роль у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів. Дане явище набуває актуальності і загострюється в умовах прогресування соціальної нерівності, економічного розшарування населення та нестабільної соціально-

психологічної реальності. Різноманітність поглядів щодо вивчення цього феномену, відсутність сталої узагальненої думки стосовно визначення терміну, процесу перебігу та механізмів формування заздрості лише стимулюють інтерес до його вивчення в цілому.

Так, наприклад, Т.В. Бескова у своєму дослідженні психологічних механізмів формування заздрісності і її детермінант зазначає, що при формуванні заздрісності у соціальному житті суб'єкта задіяний ряд спільнодіючих, підсилюючих один одного і взаємопроникаючих психологічних механізмів, серед яких виділяються генетично витікаючий механізм інтеріоризації; центральний (базовий) механізм соціального порівняння і механізми категоризації і каузальної помилки, які вбудовуються в механізм соціального порівняння [1, с. 1].

Досліджуючи особливості прояву заздрісності в міжособистісній взаємодії суб'єктів, авторка встановила, що будь-які прояви заздрісності стримуються, нейтралізуються і ховаються. Бескова припустила, що, швидше за все, саме про «білу заздрість» кажуть в обличчя, а про «чорну заздрість» люди вважають за краще мовчати [2, с. 105].

Беручи до уваги положення Т.В. Бескової свідчать про схильність до заздрісності у суб'єктів з різним типом локусу контролю різна: суб'єкти з екстернальним контролем більш заздрісні, ніж інтернали. Відмінності проявляються як в загальному рівні суб'єктивного контролю, так і в області досягнень і невдач, а також в сфері виробничих відносин. Автор зазначила, що суб'єкти з екстернальною позицією найчастіше відчують заздрісність до кар'єрного росту іншого, суб'єкти з інтернальною позицією більш ніж екстернали, схильні вважати, що їм заздрять інші. Причому в цьому випадку має значення як загальна інтернальність, так і інтернальність в галузі досягнень, виробничих відносин і ставлення до здоров'я [3, с.13].

Р.М. Шаміонов у дослідженні взаємозв'язку суб'єктних властивостей особистості і схильності до заздрісності відзначає взаємозв'язок заздрісного ставлення до переваги іншої людини в ряді сфер і низькою суб'єктною позицією особистості. При цьому автор акцентує увагу, що такий зв'язок не є тотальним, а лише щодо тих сфер, які ситуативно значимі для суб'єкта. Атрибуція власної неуспішності в якій-небудь сфері та неуспішності інших по-різному пов'язана з заздрісністю в залежності від її орієнтації щодо інтелектуальних здібностей, активності, мотивації, відповідальності і домагань, а також самокритичності. Таким чином, внутрішні інстанції особистості багато в чому зумовлюють формування заздрісного відношення. Воно пов'язане з низькою суб'єктністю особистості як прямо, так і опосередковано [4, с. 98].

К. Муздибав в своєму дослідженні розглядає феномен заздрісності як негативне явище, яке має антисоціальну, деструктивну і дисфункціональну якість. Дослідник виявив, вивчаючи аттитюди до успіху і везіння в соціальних групах, що саме студенти виявляють більше почуття заздрісності до успішного однокласника або однокласниці у всіх випадках на

відміну від представників інших соціальних груп. Також автор встановив, що найвищу і статистично значущу схильність до заздрісності проявляють студенти, які орієнтовані на досягнення і за віком, і за освітньою діяльністю, а найнижча ступінь заздрісності проявилася у службовців державного сектору економіки [5, с. 109].

Н.В. Горшенина у дослідженнях, спрямованих на вивчення заздрісності як морально-етичної якості суб'єкта навчальної діяльності, виявила, що рівень заздрісності визначає життєву спрямованість, оскільки ієрархія цінностей респондентів з високим та середнім рівнем заздрісності спрямована на індивідуально-особистісний простір, тоді як ієрархія цінностей респондентів з низьким рівнем - на особистісний та соціальний простір [6, с. 98].

Отже, ми можемо зробити висновок, що вивченням феномену заздрісності займалися і продовжуються займатися багато науковців. Багатьма дослідниками відзначається саме негативний аспект феномену. Проблема дослідження заздрісності не втрачає своєї актуальності у сучасних реаліях розвитку суспільства та займає одну з провідних ролей у темах дослідження багатьох авторів.

Список бібліографічних посилань

- 1.Бескова Т.В. Психологические механизмы формирования зависти и ее детерминанты. Электронный журнал «Вестник Московского государственного областного университета». 2013. № 1. 11с.
- 2.Бескова Т.В. Особенности проявления зависти в межличностном взаимодействии субъектов. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. № 5 (37). 2010. С. 103-109.
- 3.Бескова Т.В. Склонность к зависти субъектов с разным типом локус контроля. Научно-методический и теоретический журнал «Социосфера». 2011. № 4. С. 13-17.
- 4.Шамяионов Р.М. Взаимосвязь «субъектных» свойств личности и склонности к зависти. Известия Саратовского университета. Серия «Философия. Психология. Педагогика». 2010. Вып. 4. С. 93-98.
- 5.Муздыбаев К. Психология зависти. *Психологический журнал*. 1997. №6. С. 93-110.
- 6.Горшенина Н.В. Зависть как нравственно-этическое качество студента. *Современные исследования социальных проблем*. 2012. №12. С.1-14.

Psychological mechanisms of envy formation and its determinants are considered. Peculiarities of envy in subjects with different types of locus of control and the relationship of subjective personality traits with envy. Envy as a mechanism of victimization, the influence of the level of social adaptation and subjective well-being.

Key words: *envy, locus of control, motivation, personality, intellectual abilities, victimhood, mechanisms of identification, psychological well-being.*